

УДК 821.111:82-09

О.О. Заболотська – професор,
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач
кафедри англійської мови
та методики її викладання
Херсонського державного університету

Імпліцитні смисли концепту "кохання" в новелі

Дж. Голсуорси "Цвіт яблуні"

*Роботу виконано на кафедрі англійської
мови та методики її викладання
Херсонського державного університету*

У статті зроблено спробу виявити імпліцитні смисли концепту «кохання» (на матеріалі новели Дж. Голсуорсі «Цвіт яблуні»), які закладені в лексемах-репрезентантах і містяться у поняттєвому компоненті «емоції».

Ключові слова: концепт, імпліцитний смисл, метафорична концептуальна схема.

Заболотская О.А. Имплицитные смылы концепта «любовь» в новелле Дж. Голсуорси «Цвет яблони». В статье сделана попытка выявить имплицитные смылы концепта «любовь» (на материале новеллы Дж. Голсуорси «Цвет яблони»), которые заложены в лексемах-репрезентантах и входят в смысловой компонент «эмоции».

Ключевые слова: концепт, имплицитный смыл, метафорическая концептуальная схема.

Zabolotskaya O.A. Implicit meanings of the concept "love" in a novel by J.Galsworthy "The Apple Tree" The article attempts to identify implicit meanings of

the concept "love" (based on the novel by J. Galsworthy "The Apple Tree"), which are incorporated in lexemes and contained in the notional component "emotion".

Key words: concept, implicit meaning, metaphorical conceptual scheme.

Постановка наукової проблеми та її значення. На сучасному етапі розвитку науки проблема імпліцитних смислів незмінно привертає увагу лінгвістів, літературознавців, філософів, логіків. Зі ствердженням у науці антропоцентричної парадигми вона може претендувати на статус однієї з найактуальніших і найперспективніших проблем, оскільки спосіб мовного вираження безпосередньо залежить від суб'єкта мовлення. Інтенсифікація наукового пошуку в руслі когнітивно-дискурсивної [2] або когнітивно-комунікативної [2] парадигми лінгвістичного знання зумовлює посилення уваги дослідників до вивчення імпліцитних смислів, які функціонують у дискурсі, тобто з точки зору дискурсивного підходу.

Вивчення імпліцитних (прихованих, небуквальних, непрямих) смислів у вітчизняній лінгвістиці бере початок у спадщині О. Потебні та Л.Виготського. Вчення О.Потебні [3] про внутрішню форму слова як про імпліцитний спосіб подання смислу і розроблена Л.С. Виготським [1] психологічна концепція глибинних планів мовлення викликали зацікавленість дослідників проблемою розмежування того, що є в мовленні експліцитним і імпліцитним. «Жива фраза, висловлена живою людиною, завжди має свій підтекст, приховану за нею думку» – ці слова Л.С.Виготського [1: 355] демонструють невід'ємність аналізу імпліцитних смислів у дослідженнях мовлення, вербального спілкування, дискурсу, які становлять наразі пріоритетні напрями лінгвістики.

Про різноманітність наукових підходів до цього явища свідчить велика кількість термінів, які вживаються на позначення того, що 'приховано поміж рядків': підтекст, затекст, інакомовність (у літературознавстві), інференція, імплікація, пресупозиція, імпліцитна інформація (у логічній семантиці), алюзія, апосіопеза, перифраз, евфемізм (у стилістиці), небуквальний смисл, непрямий смисл, імпліцитний смисл,

імплікатура, індиректне інформування, індиректний мовленнєвий акт (у лінгвопрагматиці) тощо.

Посилення уваги дослідників до проблеми імпліцитних смислів припадає на 70-80-ті роки 20-го століття, коли започаткований у зарубіжному мовознавстві прагматичний поворот, який був позначений фундаментальними працями з проблем непрямих реалізацій мовленнєвих актів (Austin 1962; Davison 1975; Gazdar 1979; Grice 1991a; Recanati 1987; Sadock 1974; Searle 1969; Wunderlich 1976), дав поштовх розвитку антропоцентрично спрямованих дисциплін. З одного боку, активізувалися дослідження індиректних реалізацій мовленнєвих актів (Гак 1982; Герасимова 1985; Комина 1983а; Поспелова 1988; Почепцов Г.Г. 1975; Почепцов О.Г. 1989; Романов 1986). З іншого боку, з'явилася низка робіт семантичного плану, які вивчають імпліцитність як прояв ізоморфізму форми й змісту в окремих лексичних та граматичних категоріях або в цілих ланках лексико-граматичної структури висловлення й речення, як формальну невираженість елементів їхньої глибинної структури (Арнольд 1982; Багдасарян В.Х. 1983; Долинин 1983; Кухаренко 1974; Лазарев, Правикова 1975; Молчанова 1988; Мыркин 1976; Панина 1979; Попов 1983; Сильман 1969; Старикова 1974; Торсуева 1975; Федосюк 1988; Шендельс 1977)

Сьогодні проблеми імпліцитних смислів можуть бути вирішені в новій когнітивно-комунікативній парадигмі, котра надає в розпорядження дослідника мови новітню методологію й широкий спектр методів, застосування яких уможлиблює всебічне висвітлення взаємозв'язків мови й мовлення, мисленнєвої та комунікативної діяльності мовців, експліцитного й імпліцитного у вербальній комунікації.

Лінгвістичні дослідження імпліцитних смислів проводяться здебільшого в рамках лінгвопрагматики (прагмалінгвістики, прагматики мови).

Хоча імпліцитні, небуквальні смисли вивчалися ще античною риторикою [Burkhardt 1986], саме лінгвопрагматика знаменувала поворот від вивчення структурних особливостей мови до особливостей реалізації мови в мовленні, наскрізь пронизаному небуквальністю, саме їй належить заслуга проникнення в те, що «приховано між рядків».

Імпліцитні смисли зіграли вирішальну роль у бурхливій дискусії про співвідношення семантики й прагматики, яку викликав у західному мовознавстві прагматичний поворот: одні лінгвісти розглядають ці лінгвістичні дисципліни як рівноправні (Hawley 2002; Preyer 1997; Sgall 1980; Weydt 1978), інші бачать прагматику як продовження семантики, своєрідну 'пост-семантику' (Вандервекен 1990; Лакофф 2004; Сусов 1980; Bosch 1985; Carston 1988; Gibbs 2002; Keller 1975; Recanati 1987; Recanati 1994; Wunderlich 1976), треті відстоюють точку зору, відповідно до якої прагматика й семантика є взаємозумовленими: прагматика працює і «пре-семантично», і «пост-семантично» (так зване «замкнуте коло Грайса» – *Grice's circle*) (Bach 1997; Levinson 2000; Miller 2003; Rolf 1997). Однак всі погляди сходяться на думці про те, що розходження семантики й прагматики є розходженням між вивченням буквальних і небуквальних смислів: «Буквальне значення висловленого речення досліджується семантикою, у той час як аспекти значення, реалізовані на основі контексту, є предметом прагматики» (Meibauer 2001) (атакож Bach 1997; Gibbs 2002; Hdrtung 1998:36; Schwarz, Chur 1996; Wagner K. 2001; Wunderlich 1980).

Явища, пов'язані з імпліцитними смислами – індиректні МА, імплікатури й пресу позиції – розглядаються у фундаментальних роботах з лінгвопрагматики як першочергові предмети дослідження (Levinson 2001; Leech 1996; Meibauer 2001; Schlieben-Lange 1979).

Лінгвістична прагматика стала базою для нової, дискурсивної методології, яка лягла в основу існуючих у сучасній лінгвістиці процесів інтеграції комунікативної й когнітивної парадигм [Кубрякова 2004; Лузина 2006; Паршин 1996; Приходько А.Н. 2003; Шевченко 2004; Vanparys 1996].

Найбільш значущими прагматичними теоріями, які порушують проблему імпліцитних смислів висловлення, є теорія мовленнєвих актів, теорія імплікатур і теорія непрямої комунікації. Провідні теорії функціонування імпліцитних смислів у мовленнєвій комунікації акцентують окремі аспекти імпліцитного способу вираження смислів: теорія мовленнєвих актів акцентує іллокутивний аспект, теорія імплікатур – пропозиціональний, теорія непрямої комунікації намагається пов'язати обидва аспекти

з урахуванням дискурсивного підходу, який передбачає розглядання результату реалізації мовленнєвого акту в дискурсі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Носіями прихованого в художньому тексті виступають індикатори імплікатів, які превертають до себе увагу в процесі читання тексту завдяки різним стилістичним прийомам. Серед таких прийомів найбільш ефективними визначено метафору, епітет, порівняння, персоніфікацію, метонімію.

Метою статті – є дослідження імпліцитних смислів, які закладені в концепті КОХАННЯ та актуалізовані в новелі Дж. Голсуорсі «Цвіт яблуні» завдяки різним стилістичним прийомам.

Концепт КОХАННЯ в англійській мові репрезентує іменники *admiration, adoration, adulation, affection, ardour, attachment, attraction, desire, devotion, fancy, fervour, fondness, friendship, infatuation, liking, passion, regard, tenderness, warmth.*

Лексеми на позначення концепту КОХАННЯ в англійській мові мають як негативну, так і позитивну конотації: з одного боку, кохання асоціюється з ніжністю, турботою, теплом, прихильністю, а з іншого, кохання може бути негативним, навіженим, шаленим. Наявність у семантичній структурі лексеми *love* таких компонентів значення, як: *state, attraction, affection, passion, sex, satisfaction, worship, devotion*, дозволяє охарактеризувати концепт КОХАННЯ як "стан людини", "сильне почуття приязні, прихильності", "сильне позитивне поклоніння". У складі лексем-репрезентантів концепту КОХАННЯ позитивні та негативні конотації містяться у поняттєвому компоненті *emotion* (емоція), які можуть мати як позитивний (ніжність, бажання, прихильність, пристрасть) так і негативний характер (омана, злість).

У новелі кохання набуває як позитивної так і негативної конотації, яка закладена в імпліцитних смислах і реалізується завдяки різним стилістичним засобам (метафора, порівняння, персоніфікація, епітет символ). Так, кохання в юному віці супроводжується піснями пташок, цвітінням квітів, дерев, зародженням нового життя: *The sky, the flowers, the songs of birds [4, с.3]!*

In uttering those words, he was conscious of a girl coming down from the common just above them. She was outlined against the sky, carrying a basket, and you could see that sky through the crook of her arm. And Ashurst, who saw beauty without wondering how it could advantage him, thought: "How pretty!" The wind, blowing her dark frieze skirt against her legs, lifted her battered [4, c.3].

В основі метафоричного осмислення художнього концепту КОХАННЯ, номінативною одиницею якого є іменник *devotion* лежить метафорична концептуальна схема YOUTH'S LOVE IS ADMIRATION, YOUTH'S LOVE IS ATTRACTION.

Кохання асоціюється з весною, із зародженням нового життя, з почуттям душевного задоволення. У цьому уривку аналіз семантики номінативних одиниць дозволяє конкретизувати базову концептуальну схему LOVE IS SPIRITUAL SATISFACTION, як LOVE IS A NEW LIFE.

And the love poem, whose manufacture had been so important and absorbing yesterday afternoon under the apple trees, now seemed so paltry that he tore it up and rolled it into pipe spills. What had he known of love, till she seized his hand and kissed it! And now – what did he not know [4, c. 19]?

He was not quite sane, thinking of that morning's kiss, and of to-night under the apple tree [4, c.23].

Френк побачив Міген у сяйві місяця і усвідомив, що вона була схожа на ще нерозквітлий бутон яблуні: свіжий, дикий, рожевий, чистий, чуттєвий.

The buds were like Megan – shell-like, rose-pink, wild, and fresh; and so, too, the opening flowers, white, and wild; and touching [4, c.24].

Саме це контекстуальне значення словосполучення, що має імпліцитний смисл, дає ключ до розуміння того, що відбувається: в душі Френка зародилося кохання до Міген і вона відповіла на це кохання. Чистота її душі порівнюється з чистотою природи, прозорістю повітря, диханням весняної ночі, з живими пелюстками яблуневого цвітіння. Чистота душі, почуттів Міген символізує яблуневий цвіт.

Her smile brought tears into his eyes. The whiteness of her moonlit face so close to his, the faint pink of her opened lips, had the living unearthly beauty of the apple blossom [4, c. 27].

Поряд з такою людиною Френк відчуває себе лицарем, він святкує весну, любов у своїй душі, у своєму серці. Все навколо нього, здавалося, розквітало кожну мить таємничою красою і він радів, чекаючи чогось несподіваного. В основі метафоричного осмислення концепту КОХАННЯ, номінантом якого є іменник *love*, лежать метафоричні концептуальні схеми LOVE IS OPENING FLOWERS, LOVE IS APPLE BLOSSOM, LOVE IS UNEARTHLY BEAUTY, LOVE IS WORSHIP.

Філософські роздуми навели його на думку про те, що було б святотатством зірвати квітку з цього дерева – тендітну, недоторкану, юну, і відкинути її. Квітка символізує святість – вона має три пелюстки (Троїця: Батько, Син і Святий Дух). Концептуальною схемою, що слугує підґрунтям метафоричного осмислення художнього концепту КОХАННЯ, представленого мовними одиницями *love, apple tree, purity, virginity, holiness* є схеми LOVE IS APPLE TREE, LOVE IS PURITY, LOVE IS VIRGINITY, LOVE IS HOLLINESS.

He plucked a fragment and held it close – three blossoms. Sacrilege to pluck fruit-tree blossom - soft, sacred, young blossom – and throw it away [4, c.25]!

Френк розуміє, що Доля запропонувала йому випробовування почуттів, і в нього починається роздвоєння: він відчуває кохання до дівчини, але поряд з цим розуміє всю відповідальність за її долю, щастя.

Осмислення художнього концепту КОХАННЯ, вербалізованого за допомогою іменників *love, test* дозволяє представити кохання як імпліцитний смисл, що набуває значення – випробування – LOVE IS TEST.

Because she was all simple Nature and beauty, as much a part of this spring night as was the living blossom, how should he not take all that she would give him how not fulfill the spring in her heart and his [4, c.25]!

Ретроспективна співвіднесеність розширює семантичну структуру концепту КОХАННЯ за рахунок придбання ним нової контекстуальної конотації *каяття*, яка представлена рядом сем. Це, перш за все, каяття за пристрасть, яка раптово виникла під спалахом весни, ночі, цвітіння яблуні.

Концептуальну схему LOVE IS REGRET специфіковано через конкретизацію додаткової концептуальної ознаки, втіленої у лексемі *passion*. Метафорична концептуальна схема набуває вигляду LOVE IS PASSION.

Потім каяття, за жалість до себе, до обставин, які змусили Френка зробити такий крок, – відступитися від думки про Міген, почуттів до неї.

“Why not?” he thought. “I love her! But do I really love her? or do I only want her because she is so pretty, and loves me? What am I going to do?”[4, с. 37].

У семантиці наведеного фрагменту тексту виявлено імпліцитний смисл, що вилучається через інференційний аналіз. Це також побоювання за відповідальність перед нею, її долею, щастям.

Він втікає від Міген, від кохання, від прозорості почуттів і вирішує, що не можна принести Міген у жертву своїй пристрасті і сподіватися, що чинить правильно.

Базова концептуальна метафора LOVE IS REGRET зазнає у тексті модифікації і трансформується у наступні концептуальні схеми LOVE IS ESCAPE, LOVE IS TIMIDITY. Такі схеми реконструйовано через інференційно-емоційний текстовий аналіз.

Та, коли через 26 років він знов повернувся до тих місць, де відбулася його зустріч зі справжнім коханням, знов опинившись у саду, біля яблуні - він відчув свою помилку і усвідомив, що вчинив не так.

Як уже зазначалося, Кохання як почуття глибокої сердечної прихильності може набувати не тільки позитивної, а й негативної конотації у тексті. Основою образного осмислення концепту КОХАННЯ тепер слугує концептуальна схема LOVE IS FAULT.

Та остаточне каяття наступить лише тоді, коли він почує страшну звістку про загибель молодого дівчини, яку він колись покинув, а вона не витримала горя і скоїла самогубство.

Символічно, що в її волоссях була гілочка яблуневого цвіту і вона навіть мертва здавалася нареченою красунею. Міген, схожа на пелюстки яблуні, символізує вірність, чистоту душі і почуттів, безмежну любов до людей, жертвовність. Концептуальною схемою, що слугує підґрунтям метафоричного осмислення художнього концепту КОХАННЯ, є схема LOVE IS UNITED SOUL. Закохана людина спроможна на жертвовність й відданість. І в решті-решт істинне кохання здатне до самопожертви - LOVE IS GIVERNESS, LOVE IS ABILITY TO SELFSACRIFICE.

І для Френка тепер назавжди зникли «цвіт яблуні і золото весни». Життя втратило свій зміст. Він усвідомив, що рішення, яке він вважав найкращим, призвело до трагедії. І з цим болем в душі тепер йому жити надалі. Мовні одиниці *pain, loss, duty* дають нам підстави сприйняти теперішнє почуття Френка до дружини як обов'язок LOVE IS DUTY. А реалізація концепту КОХАННЯ відбувається у метафоричних концептуальних схемах LOVE IS PAIN, LOVE IS LOSS, LOVE IS EMPTINESS.

Імпліцитний смисл, закладений у епіграфі до новели має також пряме відношення до концепту КОХАННЯ. «Цвіт яблуні і золото весни»... Евріпід, «Іполіт». Автор зашифрував свою точку зору, а читач її декодує, розгадує. На виході – в кінці твору – автор повторює цю цитату в контексті пісні, яку співає хор: *"For mad is the heart of Love,*

And gold the gleam of his wing;

And all to the spell thereof

Bend when he makes his spring.

All life that is wild and young

In mountain and wave and stream

All that of earth is sprung,

*Or breathes in the red sunbeam;
Yea, and Mankind. O'er all a royal throne,
Cyprian, Cyprian, is thine alone!"*

Лише у внутрішньому монолозі Френка стають зрозумілими слова грецького поета: любов шукала жертву і вона її знайшла – кохання призвело до загибелі.

Висновки. Імпліцитні смисли концепту КОХАННЯ в новлі Дж.Голсуорсі «Цвіт яблуні», представлені лексемами, що мають негативні та позитивні конотації поняттєвого компоненту емоції: ніжність, бажання, прихильність, пристрасть, омана, злість. Стилїстичні засоби (метафора, порівняння, символ, епітет), які актуалізують у тексті твору імпліцитні смисли концепту Кохання, представлені номінативними мовними одиницями: *love, flowers, apple blossom, unearthly, worship, apple blossom, purity, virginity, holiness, test, admiration, attraction, spiritual satisfaction, regret, escape, timidity, passion, fault, united souls, giverness, selfsacrifice, duty, pain, loss, emptiness.*

Основою осмислення художнього концепту КОХАННЯ є метафоричні концептальні схеми: YOUTH'S LOVE IS ADMIRATION, YOUTH'S LOVE IS ATTRACTION, LOVE IS SPIRITUAL SATISFACTION, LOVE IS A NEW LIFE, LOVE IS OPENING FLOWERS, LOVE IS APPLE BLOSSOM, LOVE IS UNEARTHLY BEAUTY, LOVE IS WORSHIP, LOVE IS APPLE TREE, LOVE IS PURITY, LOVE IS VIRGINITY, LOVE IS HOLLINESS, LOVE IS TEST, LOVE IS ESCAPE, LOVE IS TIMIDITY, LOVE IS REGRET, LOVE IS PASSION, LOVE IS FAULT, LOVE IS GIVERNESS, LOVE IS ABILITY TO SELFSACRIFICE, LOVE IS UNITED SOUL, LOVE IS PAIN, LOVE IS LOSS, LOVE IS EMPTINESS, LOVE IS DUTY.

Перспективи подальшого дослідження. Одним із перспективних напрямів вбачається дослідження іллокутивного та пропозиціонального аспектів імпліцитних смислів у тексті художнього твору.

Література

1. Выготский Л.С. Мышление и речь : в 6 т. / Л.С. Выготский. – М. : Педагогика, 1982– . – Т. 2: – 1982. – 534 с.
2. Кубрякова Е.С. Понятие парадигма в лингвистике : Введение / Е.С. Кубрякова // Парадигмы научного знания в современной лингвистике – М. : Языки славянской культуры, 2004 – 349 с.
3. Потебня А.А. Из записок по русской граматике / Потебня А.А. – М. : Просвещение, 1958. – т.1-2 – 535 с.
4. <http://www.online-literature.com/john-galsworthy/five-tales/3/>